

PS VAN EEN REDACTEUR

Tbs'ers en autisten bestaan niet*

Jaap A. van Vliet

Het is in de afgelopen decennia gebruikelijk geworden om in de krant, op de radio en de televisie te spreken over 'tbs'ers'. Dat bekt gemakkelijk en het lijkt wel duidelijk dat iedereen dan weet waar het over gaat. Maar is dat wel zo?

Al sinds ik in de forensische zorg werk (sinds 1979), gebruik ik de benaming 'tbs-gestelden' (vóór 1988 'tbr-gestelden'). Het gaat bij het gebruik van taal over de informatie die wordt overgedragen. Dat is niet alleen feitelijke informatie, maar ook het overdragen van een gevoelswaarde. Spreken en schrijven over een 'tbs-gestelde' doet recht aan de werkelijkheid. Er wordt dan een onderscheid gemaakt tussen de maatregel en de mens die (tijdelijk) de maatregel opgelegd heeft gekregen. Sprekend en schrijvend over 'tbs'ers' vallen maatregel en mens samen, de 'tbs'er' is zijn maatregel en is een object, een 'ding' geworden waarover iedereen een mening heeft en geeft: 'tbs'ers' zijn vooral 'gek en gevaarlijk' en vormen een groot maatschappelijk risico. Maar 'people are more than the worst thing they did in their life', zo stelt criminoloog Fergus McNeill.¹ En zij zijn ook meer dan gek, gevaarlijk en risicovol, wil ik er in dit verband aan toevoegen.

In het eerste nummer van 2013 van PROCES publiceerde ik een artikel onder de titel 'Reclassering op een kruispunt(?) Rol en positie van de reclassering bij Forensisch Psychiatrisch Toezicht'. In dat artikel benadruk ik om juist niet uitsluitend risico's te benoemen, maar ook kansen en mogelijkheden. In het artikel is door de redactie het gebruik van 'tbs-gestelde', zoals ik had geschreven, consequent veranderd in 'tbs'er'. Helaas, het stuk was al in druk verschenen, niets meer aan te doen. Wel kan ik in dit stukje alsnog mijn bezwaar tegen dit taalgebruik toelichten.

* Dr. Jaap A. van Vliet is beleidsadviseur bij Leger des Heils Jeugdzorg & Reclassering en senior onderzoeker bij Hogeschool Utrecht. Hij is tevens redactielid van PROCES.

1 Tijdens een 'Criminal Justice Social Work'-conferentie in Leicester in 2012, aangehaald in: A. Menger, L. Krechtig & J. Bosker (red.), *Werken in gedwongen kader. Methodiek voor het forensisch sociaal werk*, Amsterdam: SWP 2013, p. 20.

Martha Nussbaum spreekt over 'objectification', een denigrerend proces waarbij de persoon als object wordt beschouwd. Zij geeft een zevental indicaties die daarop wijzen:²

- *instrumentalisatie*: het behandelen als een gebruiksobject voor eigen belang;
- *ontkenning van autonomie*: het behandelen alsof 'het object' geen zelfbeschikking heeft;
- *inertheid*: het behandelen alsof 'het object' geen eigen handelen of zelfbeheersing kent;
- *eigenaarschap*: het behandelen alsof 'het object' bezitbaar of een eigendom is;
- *fungibiliteit*: het behandelen alsof 'het object' verwisselbaar of vervangbaar is;
- *gewelddadigheid*: het behandelen alsof het toelaatbaar is om 'het object' fysiek te schaden;
- *ontkenning subjectiviteit*: het behandelen alsof er geen noodzaak is om bezorgd te zijn over 'het object' zijn gevoelens, ervaringen en ontwikkeling.

Deze zeven indicaties zijn naar mijn ervaring sterk herkenbaar in het publieke debat over de tbs en tbs-gestelden. De invoering bijvoorbeeld van het levenslang toezicht voor sommige ex-tbs-gestelden (en voor sommige groepen ex-gedetineerden) is ongetwijfeld mede een gevolg van objectification. Het is de vlees geworden opvatting dat wie eens 'gek en gevaarlijk' was, dat altijd zal blijven. De hoop en de verwachting dat hij die – meestal na vele jaren detentie én gemiddeld zo'n tien jaar intensieve behandeling en begeleiding – is uitbehandeld kan stoppen met 'gek en gevaarlijk' zijn, is opgegeven. Ik kan hier niet meer doen dan een hypothese stellen, maar ik ga ervan uit dat het gemakkelijke, slordige taalgebruik in de media bijdraagt aan de negatieve gevoelswaarde die de maatregel tbs en tbs-gestelden in de samenleving oproepen.

Maar juist in de media is het gebruik van de juiste terminologie noodzakelijk, omdat de overgedragen gevoelswaarde (de tbs'er is een – gevaarlijk – ding) door de lezer of toehoorder zal worden opgepikt. Deze zal daardoor ook zijn invloed hebben in de mogelijkheden voor re-integratie die tbs-gestelden hebben in de samenleving na beëindiging van de maatregel. De criminologen Weaver en McNeill geven in een manifest met wetenschappelijk gefundeerde aanbevelingen om ex-delinquenten te doen stoppen met het plegen van delicten, een opsomming van een achttal principes ter ondersteuning van beleid. Een in dit verband toepasselijke is 'mind our language'. Als de taal die we gebruiken, stellen zij, de negatieve opvattingen over mensen die delicten hebben gepleegd versterkt en bevestigt als risicovol, gevaarlijk, nutteloos, hopeloos of hulpeloos, dan zal dat de re-integratie van ex-delictplegers en het stoppen met het plegen van criminaliteit bemoeilijken.³

Een soortgelijke ontwikkeling en discussie vindt ook plaats rondom autisme en is ongetwijfeld op nog meer taalgebruik van toepassing. Mensen met een autisme-

2 Voor het gemak haalde ik ze voor deze gelegenheid uit Wikipedia, <http://nl.wikipedia.org/wiki/Objectificatie> (geraadpleegd 26 augustus 2013), verder uitgewerkt in: M.C. Nussbaum, 'Objectification', *Philosophy and Public Affairs* 1995, 4), p. 279-283.

3 B. Weaver & F. McNeill, *Giving Up Crime: Directions For Policy*, Glasgow: Scottish Consortium on Crime and Criminal Justice 2008, p. 1.

Jaap A. van Vliet

spectrumstoornis (of mensen met autisme) plegen soms delicten. In enkele gevallen leidt dat tot oplegging van een tbs. Gedrag dat een relatie heeft met deze stoornis kan een rol spelen bij het plegen van zo'n delict. Maar wat meer en meer gebeurt, is dat problemen en gevaar aan autisme worden gekoppeld. Zo verschenen recent berichten dat mensen met autisme steeds vaker tevergeefs aankloppen in het onderwijs omdat zij te veel begeleiding nodig zouden hebben.⁴ Maar is dat een reden om de generaliserende en objectiverende benaming 'autist' te gebruiken?

Volgens misdaadjournalist Chris Klomp⁵ is dat het geval. Op 2 juni jl. publiceerde hij een column over 'het gevaar van autisten'.⁶ Hij vertelt daarin dat hij in zijn verslagen over rechtszaken een paar maal heeft geschreven dat 'een autist' een misdrijf had gepleegd en kan, indien gewenst, vanuit zijn ervaring als journalist nog honderden van dit soort zaken aandragen.⁷ Hij kreeg veel negatieve reacties op zijn column, maar schreef mij naar aanleiding van mijn reactie: "'iemand met autisme" in de kop van een verhaal is een journalistieke doodzonde'. Klomp snapt het bezwaar, maar stelt dat het niet de *journalistieke werkelijkheid* is. Ik begrijp dat dat het geval is, het is regelmatig te horen en te lezen. Maar de journalistieke werkelijkheid, zoals Klomp het noemt, vervlakt op deze manier de gegeven informatie niet alleen, maar voegt tegelijkertijd informatie toe: 'gek, gestoord, gevaarlijk, risicovol'.

Wat mij betreft, maakt de journalistiek zich er daarmee te gemakkelijk vanaf, niet omdat ik tegen gemakkelijk leesbare journalistiek ben, maar omdat journalistiek geen onjuiste informatie zou moeten geven. Want 'tbs'ers' en 'autisten' bestaan niet.

4 Gek genoeg zijn mensen met autisme op de arbeidsmarkt, zeker in de techniek, juist wel gewenst vanwege hun geconcentreerdheid en oog voor detail.

5 Van o.a. het *Algemeen Dagblad*.

6 <http://journalistklomp.com/2013/06/02/het-gevaar-van-autisten/>.

7 Via Twitter, 4 juni 2013.